

- ⁴³ Balčienė, Irena. Juzefo Jasinskio asmeninė biblioteka // *Knygotyra*. – T. 34 (1998), p. 20-29.
- ⁴⁴ Balčienė, Irena. XVI-XVIII a. kalendoriai Vilniaus universiteto bibliotekoje // *Knygotyra*. – T. 33 (1997), p. 88-91.
- ⁴⁵ Narbutaitė, Gražina. Poeto Jovaro asmeninė biblioteka // *Knygotyra*. – T. 33 (1997), p. 154-165.
- ⁴⁶ Narbutaitė, Gražina. Vertėjos Barbaros Mejeraitės knygų rinkinys // *Knygotyra*. – T. 34 (1998), p. 67-73.
- ⁴⁷ Lūžys, Sigilas. Žemaičių seniūnijos knygų rinkiniai XVI-XVIII a. : (remiantis Kauno apskrities viešosios bibliotekos fondais) // *Knygotyra*. – T. 33 (1997), p. 24-29.
- ⁴⁸ Lūžys, Sigilas. Senoji knyga Kaune // *Knygotyra*. – T. 35 (1999), p. 138-145.
- ⁴⁹ Navickienė, Aušra, Zmroczek, Janet. Lietuviškų knygų rinkinys Britų bibliotekoje : Britų bibliotekoje esančių lietuviškų knygų, išspausdintų 1865-1904 m., aprašas // *Knygotyra*. – T. 33 (1997), p. 114-153.
- ⁵⁰ Pacevičius, Arvydas. Lituanistikos fondo senųjų knygų ženklai Nacionalinėje bibliotekoje : nuo Petro Skargos iki Kristupo Stanislovo Lopacinskio // *Tarp knygų*. – 1999, Nr. 11, p. 24-27.
- ⁵¹ Pacevičius, Arvydas. Kur veda bibliofilo Jono Chrizostomo Gintilos knygų pėdsakai? // *Žemaičių bibliofilas*. – 2001, gruod. 28 (Nr. 4), p. 6.
- ⁵² Mačiulaitytė, Vilma, Kun J.K. Gintilos asmeninės bibliotekos knygos Kauno apskrities viešojoje bibliotekoje (KAVB) // *Žemaičių bibliofilas*. – 2000, gruod. 15 (Nr. 2), p. 7.
- ⁵³ Pacevičius, Arvydas. Senieji grafliū // *Šiaurės Atėnai*. – 2002, vas. 9, p. 4.
- ⁵⁴ Pacevičius, Arvydas. Dingusio knygų pasaulio ženklai // *Knygų aidai*. – 2002, Nr. 1, p. 9-15.
- ⁵⁵ Zaveckienė, Žiedūnė. Valerijos ir Izidoriaus Kisinių ekslibrisų kolekcija // *Tarp knygų*. – 1997, Nr. 11, p. 23-26.
- ⁵⁶ Kapurna, B. Ekslibrisas – knygos bičiulis // *Bibliotekų darbas*. – 1963, Nr. 12, p. 14.
- ⁵⁷ Nekrašius, Jonas. Respublikos bibliotekų ekslibriai // *Bibliotekų darbas*. – 1986, Nr. 7, p. 24-25.
- ⁵⁸ Plačiau apie projektą: Timčenko, Tatjana. Naujos technologijos LNB Retų knygų ir rankraščių skyriuje // *Tarp knygų*. – 2002, Nr. 5, p. 14-17.
- ⁵⁹ Klingaitė, Nijolė. Marks of ownership in the books of Bibliotheca Academia Vilnensis // Marks of ownership in old books : history, description, attribution : International Scientific Conference, National Library of Estonia, 12-13. 09.2002 : abstracts. – Tallinn, 2002. – P. 45-46.
- Steponaitienė, Jolita. A review of provenance studies in Lithuania // Marks of ownership in old books : history, description, attribution : International Scientific Conference, National Library of Estonia, 12-13. 09.2002 : abstracts. – Tallinn, 2002. – P. 11.
- Tumelis, Juozas. Old book provenance: the essence and the cultural and historical significance // Marks of ownership in old books : history, description, attribution : International Scientific Conference, National Library of Estonia, 12-13. 09.2002 : abstracts. – Tallinn, 2002. – P. 7.

Summary

Review of Research of Book Ownership Marks in Lithuania

Jolita STEPONAITIENĖ

The number of publications on rare books and their collections in science journals has increased during recent years, but studies representing research on marks of ownership are expected in the future.

Ownership marks were used to indicate institution the book was owned by, changes in the book owners, and followed an established tradition of order and writing. Frequent destruction of these signs witnesses their significance.

As regards to the Lithuanian research in this field, Vilnius University Library's greatest merit, achievements and experience must be admitted.

With the closing of monastery and seminary libraries, nationalization of estates and their libraries, and dispersal of their funds, research of these books became problematic, as they were spread among

different Lithuanian libraries. Thus, inclusion of ownership marks into the old book records would help to solve this problem.

Though just a few exhaustive studies on the subject can be found, research on the marks of ownership gained certain attention in the works of Lithuanian researchers of old books, such as Nojus Feigelmanas, Vincas Kisarauskas, Alma Braziūnienė, Domas Kaunas, Gražina Narbutaitė, Arvydas Pacevičius, Nijolė Lietuvninkaitė and others.

Research works on the history of Lithuanian books and libraries pay more and more attention to the reconstruction of old libraries and collections. Hopefully, collections that have not survived in the catalogues will be reconstructed using the marks of ownership in the future.

UDK 61(474.5)(05)(091)

Mokslinio medicinos žurnalo „Vytauto Didžiojo universiteto Medicinos fakulteto darbai“ (1933–1942) leidyba

Silvija STAKULIENĖ

Vilniaus universiteto Medicinos istorijos ir etikos skyrius, M.K. Čiurlionio g. 21, 2009 Vilnius, el. p. silvija.stakulienė@mf.vu.lt

2003 metais minime 90 metų nuo reikšmingo tarpukario Lietuvoje mokslinio tęstinio leidinio „Vytauto Didžiojo universiteto Medicinos fakulteto darbai“ (toliau „Darbai“) pasirodymo, o 2002-aisiais sukako 60 metų nuo jo sustabdymo. 1933 metais pradėti leisti šie medicinos darbai turėjo didelės įtakos nepriklausomos Lietuvos medicinos gyvenimui. Juose skelbti garsiausių mūsų šalies medikų straipsniai. Ši prieškarinė gydytojų karta savo darbais garsino Lietuvos mokslą ne tik savam krašte, bet ir užsienyje. Po 1940-ųjų, ėmus keistis istorinei ir politinei situacijai, mokslo darbų leidyba truko tik iki 1942 metų. Išspausdintuose monografinio ir studijinio pobūdžio mokslo darbuose sukaupia ir nušviesta prieškarinio medikų mokslinė teorinė ir praktinė veikla, jų intelektualinis palikimas, įeinantis į Lietuvos XX a. medicinos istorijos paveldą. Leidinyje straipsnius spausdino garsūs to meto profesoriai: P. Avižonis, V. Lašas, V. Kuzma, J. Šopauskas ir kiti. Tik po Antrojo pasaulinio karo pradėti leisti analogiški darbai savo verte gali prilygti prieškariniams. Minėtini 1948–1950 metais leisti „Kauno universiteto Medicinos fakulteto darbai“ (2 tomai), Lietuvos respublikinio odos-veneros ligų mokslo tiriamojo instituto 1951–1956 metais ėję „Mokslo darbų rinkiniai“ (3 tomai), Lietuvos respublikinio tuberkuliozės mokslinio tyrimo instituto 1953–1956 metais spausdinti „Mokslo darbų rinkiniai“ (3 tomai) ir kitų medicinos institucijų darbai.

Pradedant analizuoti „Darbus“ privalu nors trumpai apžvelgti istorijos laikotarpį, formavusį lietuvių mokslinės medicinos periodikos atsiradimą ir raidą nuo XIX a. iki XX a. vidurio. Šios mokslo šakos periodikos leidinių svarba ir reikalingumas Europos šalyse suvokta seniai. Lietuviškos mokslinės medicinos periodikos ištakos formavosi XIX a. pradžioje. Vilniaus universitete medicinos mokslai buvo įvesti vieni paskutiniųjų tarp kitų gamtos mokslų disciplinų¹. 1871 metais buvo įsteigta „Collegium Medicum“, susiformavo medicinos mokslo branduolys, įsteigta Vilniaus medicinos draugija (1805), kurios vienas pagrindinių uždavinių buvo profesinės

spaudos leidyba. Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto medikų pastangomis 1808–1838 metais lotynų, lenkų, rusų kalbomis leista medicinos periodika garsėjo Europoje ir įėjo į to šimtmečio medicinos periodikos „aukso fondą“². Vėliau dėl susiklosčiusios mūsų krašto politinės padėties intensyvus šios srities leidinių leidyba lietuvių kalba ilgam nutrūko. Panaikinus spaudos draudimą labai iš lėto vėl pradėtos leisti knygos, o vėliau ir periodiniai leidiniai. 1909–1920 metais pasirodė tik 5 leidiniai sveikatos tematika. Tai tesudarė 0,9% visos spaudos produkcijos³. Tokį mažą šių leidinių skaičių galima paaiškinti susiklosčiusiomis ypač sunkiomis istorinėmis, ekonominėmis ir, svarbiausia, politinėmis sąlygomis. Nepaisant to, medicinos spauda skynėsi kelią į viešumą ir daug prisidėjo prie kovos su ligomis bei padėjo gerinti sveikatingumą. XX a. pirmąjį ir antrąjį dešimtmečius jau pradėta leisti profesionali lietuviška mokslinė ir populiarinė medicinos periodika, o trečiąjį ir ketvirtąjį dešimtmečius Lietuvos gydytojai pradėjo aktyviai burtis į profesines sąjungas, draugijas. Įsikūrė Lietuvos vaistinininkų draugija, Farmaceutų sąjunga, Lietuvos vaiko draugija, Pieno lašo draugija, Lietuvos Raudonojo Kryžiaus gailėstingųjų seserų draugija ir daug kitų medicinos institucijų, kurios turėjo ir savo spaudą.

Ketvirtąjį dešimtmetį Lietuva vis dar buvo apimta didžiosios depresijos, tačiau ekonominė padėtis pamažu pradėjo stabilizuotis, suaktyvėjo kultūrinis gyvenimas. 1933 metais ėjo per 400 periodinių leidinių. Šioje gausybėje medicinos mokslui atstovavo tik 8 spaudiniai, sudarę 2,1% visos spaudos produkcijos. Nors Lietuvoje trečiąjį dešimtmetį medicinos mokslas ėmė sparčiai plėtotis⁴, medicinos spauda ir jos leidybos tradicijos tik pradėjo atsirasti.

Lietuviškos medicinos periodikos istorija kol kas menkai tyrinėta. Reikia paminėti Vaclovą Biržišką, kuris savo bibliografinės veiklos pradžioje (1908–1914 metais) tyrinėjo lietuvišką periodiką, parengė specialią studiją iš 1832–1904 metų lietuvių periodikos istorijos. Tačiau

medicinos periodika nebuvo jo tyrimų objektas. Tik po Antrojo pasaulinio karo pasirodė daugiau įvairių medicinos sričių bibliografijos rodyklių, apimančių laikotarpį nuo 1940 metų ir iki mūsų dienų. Tačiau tarpukario nepriklausomos Lietuvos tyrinėjimai tarybiniais metais buvo ignoruojami, spauda saugoma specialiuose fonduose. Todėl trūksta šakinių medicinos srities bibliografijos rodyklių, istorinio pobūdžio darbų, didaktinės mokomosios literatūros, nekalbant apie nepakankamą kiekį medicinos mokslo biobibliografinių žodynų. Mūsų artimiausi kaimynai, lenkų mokslininkai, nuo 1991 metų pradėjo leisti XX a. lenkų medikų biobibliografinį žodyną „Słownik biograficzny polskich nauk medycznych XX wieku“ (Warszawa). Tokių darbų Lietuvoje nėra, todėl sunku visapusiškai ir objektyviai vertinti tarpukario medikų veiklą. Bibliografai informacijai rinkti, tikrinti, tikslinti sugaišta daug laiko. Todėl medicinos, kaip ir bet kokios kitos srities, periodikos tyrinėtojams tenka nemažai papildomų darbų, kuriuos tiksliai apibūdina retrospektyvinės analizinės bibliografijos specialistė A. Matijošienė: „... bibliografams tenka peržengti tradicinę bibliografavimo sąvokos sampratą – spaudos faktų registravimą. Bibliografams tenka ir spaudos faktų analizė, nes rengiami leidiniai – istoriografiniai. Istorinis požiūris reikalauja gilintis į aptariamojo įvykio istorinį kontekstą, siekti suprasti, kaip ten iš tikrųjų buvo...“⁵.

Lietuviškosios periodikos leidybą galima buvo tęsti tik 1918 metais, įkūrus Lietuvos Respubliką. Piliiečių sveikatingumo reikalais ėmė rūpintis Sveikatos komisija, sudaryta prie Lietuvos Tarybos, bei įkurtas Sveikatos departamentas. Lietuvai siekiant užkirsti kelią antisanitarinėms sąlygoms ir epideminėms ligoms plisti, reikėjo kvalifikuotų gydytojų, kurie rūpintųsi gyventojų higiena ir sanitariniu švietimu. Šioms žinioms platinti reikėjo savo spausdinto žodžio. Pagrindinis to meto inteligentų rūpestis buvo įsteigti lietuvišką universitetą. Vilniaus universitetas buvo uždarytas 1832 metais, o 1842 metais uždaryta ir Vilniaus medicinos-chirurgijos akademija, tad aštuonis dešimtmečius šalyje nebuvo aukštosios mokyklos. Tai turėjo neigiamos įtakos visam šalies kultūros, mokslo lygiui. Pradiniu aukštojo mokslo kūrimo etapu tapo 1920 metais Kaune įkurti Aukštieji kursai, kurie 1922 metais išaugo į Lietuvos universitetą⁶. Jame toliau veikė visi tie fakultetai, kurie buvo kursuose. Medicinos fakultete sukomplektuotas mokslininkų ir pedagogų būrys. Dekanu paskirtas medicinos daktaras P. Avižonis. Pradėta puoselėti mintis apie lietuviško mokslinio medicinos žurnalo leidimą. Tam jau buvo susidariusios tinkamos prielaidos: susibūrė įvairių specialybių gydytojų draugijos, Medicinos fakultete veikė 28 katedros, kurių dėstytojai dirbo teorinį, mokslinį, praktinį ir pedagoginį darbą. Tarp medikų atsirado asmenų, baigusiu mokslus užsienyje ir sugebėjusių sukurti įvairių sričių medicinos mokslų pradmenis

Lietuvoje. Buvo vykdomi moksliniai tyrimai, taikomi naujais eksperimentais, neatsilikta nuo Vokietijos, Skandinavijos šalių pažangiosios medicinos. Jauno mokslininko V. Lašo aktyvių pastangų dėka Lietuvoje atsirado nauja medicinos šaka – alergologija. Norėdamas geriau susipažinti su šios srities darbais, 1924 metais jis išvyksta į Lozaną pas eksperimentinės alergijos-anafilaksijos pradininką profesorių M. Artusą. Grįžęs į Lietuvą jis tęsia darbą: renka duomenis apie anafilaksiją ir apibendrinęs tyrimų rezultatus 1926 metų rudenį išleidžia monografiją „Anafilaksija (eksperimentiškieji tyrinėjimai)“. Jis pirmasis Lietuvos universitete viešai apgina disertaciją šia tema⁷. V. Lašo atkakliomis pastangomis Lietuvoje pradėta vystyti alergologija ir fiziologija. Atsirado ir kitų naujų medicinos šakų. Pediatrijos Lietuvoje įkūrėja ir puoselėtoja tapo V. Mingailaitė-Tumėnienė (1880–1976), psichiatrijos mokslų pradininku laikomas J. Blažys (1890–1939), profesorius K. Buinevičius (1872–1953) buvo žymus klinicistas ir vidaus ligų teoretikas. Visų šių medicinos mokslų korifejų veikla prasidėjo Lietuvos universiteto Medicinos fakultete.

„Darbų“ (1933–1942), tęstinio mokslinio leidinio, ištakos glaudžiai susijusios su „Medicinos“ žurnalu. Šis 1920 metais pradėtas leisti žurnalas užpildė medicinos spaudos spragą. Jame Medicinos fakulteto medikai spausdino savo straipsnius, o nuo 1922 metų fakultetas turėjo lygias leido ir savininko teises, t. y. skelbė savo publikacijas ir finansiškai rėmė žurnalo leidybą. „Medicinos“ žurnalas ir Vytauto Didžiojo universiteto (VDU) Medicinos fakultetas 1924 metų liepos mėnesį sudarė finansinę sutartį, pagal kurią įsipareigojo leidybai kas mėnesį skirti 1000 Lt subsidiją. Per metus susidarydavo 12 000 Lt suma. Sudaryta žurnalo Redakcinė komisija, kurioje dalyvavo ir Lietuvos universiteto medikai: profesorius K. Buinevičius, P. Avižonis, J. Bagdonas, J. Blažys⁸. Medicinos fakulteto ir žurnalo bendradarbiavimas tęsėsi dvylika metų. 1932 metais Medicinos fakultetas nutarė pats leisti kitą leidinį, pradėjo derybas su žurnalu dėl finansavimo ir tais pačiais metais parengė naują sutartį. Joje numatyta nuo 1933 metų „Medicinos“ žurnalui duoti tik 3000 Lt per metus, o likusius 9000 Lt skirti naujam fakulteto leidiniui. Tokia buvo pradinė leidybos išlaidų suma, kitų finansinės veiklos dokumentų nerasta. Kas sąlygojo dar vieno medicinos periodinio leidinio atsiradimą, galima tik spėlioti. Viena priežasčių galėjo būti esminiai „Medicinos“ žurnalo leidėjų ir universiteto medikų nesutarimai. Reikia prisiminti, kad „Medicina“ buvo skirta gydytojams praktikams ir spausdino medžiagą, atitinkančią jų interesus. Žurnale buvo skelbiami Lietuvos sveikatos įstatymai, nutarimai, sveikatos ir gydymo įstaigų veiklos apyskaitos, kronikinė medžiaga. Kol nebuvo kito medicinai skirto žurnalo, universiteto medikai jame publikavo savo parašytus straipsnius. Jų originalūs rašiniai sudarė per 40 % visos

medžiagos. Akivaizdu, kad tas vienintelis leidinys negalėjo tenkinti visų medikų poreikių. Pribrendo sąlygos būtent medicinos mokslui skirtam leidiniui – „Vytauto Didžiojo universiteto Medicinos fakulteto darbai“ atsirasti. Lietuvos gydytojams praktikams liko žurnalas „Medicina“, o teoretikams pradėtas leisti naujasis leidinys. Jame Medicinos fakulteto aukštesnysis (katedrų vedėjai) ir vidutinysis (asistentai) personalas skelbė klinikinių disciplinų teorinius darbus, praktinių stebėjimų ir tyrimų rezultatus. „Darbai“ pratęse prieš du dešimtmečius pradėto leisti, bet 1913 metais nustojo gyvuoti „Medicinos ir gamtos“ žurnalo leidėjų ir visų prieškarinės kartos gydytojų pradėtą darbą. Jis ėjo Lietuvos ekonominio ir politinio pakilimo laikotarpiu, kupinu entuziazmo vystyti savo šalies medicinos mokslą. Dauguma medikų buvo baigę aukštuosius mokslus Rusijoje ar Vakarų Europoje. Jie susibūrė buvo pajėgūs rašyti mokslinius darbus, skelbti pažangų kitų šalių patyrimą, formuoti lietuviškojo medicinos mokslo tradicijas.

„Darbai“ nebuvo periodinis leidinys. Išeidavo sąsiuviniais, kurių apimtis – 6–10 lankų. Iš trijų knygų arba sąsiuvinų susidarydavo vienas tomas. 1933–1935 ir 1938–1942 metais „Darbai“ buvo spausdinami Kauno akcinės „Spindulio“ bendrovės spaustuveje, 1936 metais akcinėje bendrovėje „Rytas“, 1937 metais 4-ojo tomo 1-oji knyga – „Vilties“ spaustuveje, 1935 metais 3-ojo tomo 1-oji knyga – Klaipėdoje.

Analizuojant darbus tipologiniu aspektu pastebima didelė temų įvairovė. Darbuose spausdinami straipsniai – daugiaspekščiai. Prie kiekvieno jų pridedama santrauka viena iš užsienio kalbų: anglų, prancūzų ar vokiečių, o pabaigoje – panaudotos literatūros sąrašas. 1933–1942 metais išleisti septyni tomai. Vieno tomo kaina, 20 Lt, buvo pastovi, nesikeitė visą leidimo laikotarpį. Tiražas nenurodytas ir iki šiol jokiuose informacijos šaltiniuose nepavyko rasti duomenų apie jį. Bet, remiantis spaudos tyrinėtojo V. Užtupo nuomone, tai galėjo būti ne daugiau kaip 200 egzempliorių, nes VDU Medicinos fakultete dirbo maždaug tiek darbuotojų, o jie ir buvo pagrindiniai šio mokslinio veikalo skaitytojai.

Profesorius Petras Avižonis (1875–1939) tapo pirmuoju ir ilgamečiu „Darbų“ redaktoriumi ir leidėju. Pirmajame įžanginiame tome redaktoriaus pratarėje devizu pasirinkti garsaus prancūzų mokslininko L. Pastero (Pasteur) žodžiai: „Mokslas turi būti aukščiausias Tėvynės įkūnijimas“. Toliau rašoma „Medicinos fakultetas pasiryžo pradėti leisti šiuos „Medicinos Fakulteto Darbus“ turėdamas vilties, kad jie ilgainiui pataps nauju mokslisčių tyrimų plytėjimo akstinu [...] visų žinoma, kad mokslo lobynui ir iš mažų tautų atsitenka laimėti didelių brangenčių. Kick ir kokių vertybių duos lietuvių kuriamas medicinos mokslo židinys, kas galėtų šiandien pasakyti“⁹. P. Avižonis redagavo mokslo darbus nuo 1933 iki 1939 metų. Išsamiau apie jo gyvenimą ir veiklą galima

paskaityti J. Puzino knygoje¹⁰. Šiame straipsnyje paminėsime tik svarbiausius gyvenimo etapus ir didžiausius nuopelnus. Profesorius P. Avižonis aukštuosius medicinos mokslus 1895–1897 metais studijavo Petrapilio universiteto Gamtos fakultete, o 1897–1900 metais – Dorpatio universiteto Medicinos fakultete. Baigęs universitetą vertėsi laisva gydytojo praktika. Jaunystėje susidomėjo akių ligų mokslu – oftalmologija. 1922 metais įkūrus Lietuvos universitetą P. Avižonis skiriamas ordinariniu profesoriumi ir pirmuoju Medicinos oftalmologijos pradininku Lietuvoje. Profesoriaus pastangomis buvo gauti kreditai ir per 1929–1930 metus Kaune pastatyti Akių klinikos rūmai. Oftalmologijos klausimais jis paskelbė per 26 mokslo populiarųjų publikacijų, per 40 mokslo straipsnių. Dauguma jų išspausdinti „Darbuose“: „Ankstyba trachomos diagnozė“ (1933), „Atšokusios retinos gydymas diatermijos būdu“ (1934), „Beskylio tinklainės atšokimo prognozė“ (1939). P. Avižonis buvo „Medicinos“ žurnalo redkolegijos narys, nenuilstantis lietuvių kalbos puoselėtojas, medicinos terminijos kūrėjas. Aktyviai dalyvavo nagrinėjant gydytojų etikos klausimus, rengė besikuriančių Lietuvos gydytojų organizacijų projektus, buvo tarptautinių medicinos draugijų narys. Po P. Avižonio mirties (1939) visą leidybinį, organizacinį ir vyriausiojo redaktoriaus darbą iki 1942 metų tęsė profesorius Vladas Lašas.

Aptariant profesorius V. Lašo (1892–1966) redaktoriaus veiklą reikia prisiminti jo mokslininko kelią. Savo profesinę veiklą pradėjo 1921 metais, kai buvo pakviestas į Kauną Aukštuosiuose kursuose dėstyti fiziologijos. 1922 metais tampa VDU Medicinos fakulteto Fiziologijos ir fiziologinės chemijos katedros vedėju. V. Lašas buvo gabus gydytojas ir veiklus administratorius. Jo iniciatyva pastatytos Akių ir Ausų-nosies-gerklės ligų klinikos, Medicinos fakulteto centriniai rūmai ir viena moderniausių to meto Vidurio Europoje universiteto klinikų, dabartinė Respublikinė Kauno klinikinė ligoninė. Profesorius V. Lašas buvo tarp pirmųjų nepriklausomos Lietuvos medicinos mokslo kūrėjų, aukštosios mokyklos organizatorių. Jis – vienas produktyviausių autorių, rašiusių į visus septynis „Darbų“ tomus. Minėtini straipsniai: „Lietuvos gyventojų mitimas“ (1933), „Lietuvos gyventojų maisto racionas“ (1933), „Kolektyvinis maisto racionas“ (1934), „Mūsų maisto daviny“ (1938). Juose remdamasis tyrimų duomenimis V. Lašas įvertino įvairių Lietuvos gyventojų grupių: valstiečių, amatininkų, protinio darbo atstovų, ligonių, kunigų ir kitų žmonių mitybą, susiejo ją su pragyvenimo, išsilavinimo lygiu bei žinių apie racionalią mitybą stoka.

Žymus „Darbų“ autorius – profesorius V. Kuzma (1892–1942) parašė keletą originalių chirurgijos straipsnių. Vienas jų – 1935 metais paskelbta vokiška studija „Zur Frage der freien Organtransplantation“. V. Kuzma dirbo

ir eksperimentavo įvairiose chirurgijos srityse. Kaune jis pirmasis atliko kraujo perpylimą, mėgino persodinti širdį. Rašė ortopedijos, traumatologijos, įvairių sąnarių ligų, pūlinių susirgimų, kraujo perpylimo klausimais. Garsėjo kaip puikus klinicistas, aistringas tyrinėtojas, medicinos naujovių puoselėtojas. Jo interesai buvo labai įvairūs: biologija medicinoje, onkologija, tuberkuliozė, urologija, virškinimo trakto susirgimai, neurochirurgija, sveikatos apsaugos organizavimas. 1925 metais rašytas laiškas iš Vienos tiksliai nusako profesoriaus gyvenimo esmę: „Turiu dirbti kaip mašina laikrodžio mechanizmo sukama. Ir tas mane moraliai visai patenkina, kad vien tik darba, darba ir darba matau“¹¹. V. Kuzma parašė monografiją „Žvilgsnis į biologinės krypties išsivystymą“ ir publikavo per 60 mokslo darbų.

Savo mokslinių tyrimų medžiagą „Klinikiniai stebėjimai“ 1935–1938 metais „Darbuose“ skelbė profesorius K. Buinevičius (1872–1953). Jis VDU Medicinos fakultete dirbo Vidaus ligų klinikos direktoriumi. Į šias pareigas buvo pakviestas iš Maskvos universiteto, kuriame dėstė daugiau nei 25 metus. K. Buinevičius buvo vienas žymiausių to meto klinikistų. Iš jo parašyto „Vidaus ligų vadovėlio“ mokėsi beveik visi Rusijos gydytojai. Tokias knygas buvo išleidę tik senos kultūros šalys: Vokietija, Prancūzija, o iš Baltijos kraštų – tik viena Lietuva.

Kitas žymus mokslininkas anatomas, antropologas profesorius J. Žilinskas (1885–1957) taip pat aktyviai skelbė savo darbus. Reikšmingiausios publikacijos: „Serologinis Mažosios Lietuvos gyventojų (ir kitų baltų rasės tautų) giminiškumas“ (1935), „Kraujo grupių pavaldumas“ (1936), „Lietuvos vyro ir moters dubuo“ (1936), kartu su asistentu R. Masalskiu išspausdino „Senjojo geležies periodo Lietuvos gyventojų kaukolių studiją“ (1937). Šie straipsniai tapo lietuviškosios antropologijos mokyklos pamatu, o pats jų autorius laikomas krancologijos (kaukolių) mokslo pradininku Lietuvoje. Jo išvados, tyrimų rezultatai rėmėsi visi vėlesnių kartų Lietuvos antropologai.

Reikia paminėti ir VDU Medicinos fakulteto profesorės V. Mingailaitės-Tumėnienės (1880–1976) praktinės pediatrijos srities darbus. Minimuose mokslo darbuose ji išspausdino straipsnį „Apie meningokokinio meningito epidemiją Lietuvoje“ (1937). Jos pastangomis 1933 metais Panemunėje įsteigta sanatorija tuberkulioze sergantiems vaikams.

Akių klinikos vyr. asistentė O. Landsbergienė (1894–1957) paskelbė originalų straipsnį „Aklumo priežastys Lietuvoje“ (1934). Jame autorė atliktų tyrimų pagrindu išsamiai apibūdino Lietuvos gyventojų bendrą sanitarinę būklę, aprašė pagalbos suteikimo sunkiais ligų atvejais metodiką, pateikė Lietuvos gyventojų, sergančių akių ligomis, statistiką.

„Darbuose“ bendradarbiavo ir savo pirmuosius mokslinius darbus spausdino gydytojai, vėliau garsūs profesoriai: V. Girdzijauskas, J. Šopauskas, J. Mackevičaitė-Lašienė ir daugelis kitų. Rašomų disertacijų medžiagą nuo 1933 metų nuolat skelbė ir jaunieji mokslininkai: J. Zubkus (1933 metais apginta disertacija „Vaikų Waldeyerio žiedas ir jo kitimas“), B. Šiaulis (1936 metais apginta disertacija „Farmakologiškieji žarnų raumenų ypatumai“), J. Šopauskas (1936 metais apginta disertacija „Nervų jaudrumo parametrų kitimas nuo sužalojimo“) ir kiti medikai.

Išanalizavus „Darbų“ temas matyti, kad daugiausia išspausdinta fiziologijos (27,7%) ir infekcinių ligų (27,7%), nemažai anatomijos (13,8%), oftalmologijos (12,5%) tematikos publikacijų. Per šio leidinio gyvavimo dešimtmetį jame bendradarbiavo trisdešimt keturi autoriai, kurie paskelbė per septyniasdešimt straipsnių įvairiausiais medicinos klausimais. Tai monografijos, mokslinės studijos, mokslo tiriamosios bei eksperimentinės veiklos aprašymai, žymiai praplėtę Lietuvos medicinos mokslo tyrinėjimo kryptis ir turėję įtakos naujų savarankiškų medicinos sričių atsiradimui.

Apibūdinant „Vytauto Didžiojo universiteto Medicinos fakulteto darbus“, reikia konstatuoti, kad jie padeda atskleisti XX a. trečiojo ir ketvirtojo dešimtmečių bendruosius ir individualius medicinos mokslo vystymosi dėsningumus Lietuvoje. Leidinys išryškino susiklosčiusias medicinos mokslo tradicijas, sudarė galimybę prognozuoti įvairių šio mokslo šakų tolesnę plėtrą. Jame atsiskleidžia medicinos mokslo ir teorijos raida, atspindi gausus to laikmečio gydytojų intelektualinis paveldas. Todėl, kaip pažymi šiuolaikiniai tyrinėtojai¹², tokių darbų apžvalgos yra labai aktualios ir reikalingos. „Darbus“ leisti buvo galima tik subūrus didelį medicinos mokslo darbuotojų būrį. Šiame leidinyje buvo paskelbta daug fundamentalių tyrimų rezultatų: naujų vaistų bandymai, šiuolaikinių technologijų aprašymai, naujausi diagnostiniai tyrimai. Visa tai liko įamžinta ir laukia atitinkamų medicinos sričių specialistų įvertinimo, nes skelbtoji medžiaga atspindi visas Lietuvos medicinos mokslo kryptis. Buvo aprašoma ir užsienio šalių patirtis, reklamuojami naujausi vaistai, diagnostikos priemonės, skelbiamos medicinos mokslo naujovės. Originalių lietuviškų straipsnių santraukos užsienio kalbomis sudarė galimybę su Lietuvos pasiekimais supažindinti kitų šalių medikus. Straipsniuose būdavo keliamos aktualios problemos, aptariamoms pažangiausios kovos su ligomis priemonės, todėl galime teigti, kad Lietuvos medikai žiniomis ir patirtimi prilygo savo kolegoms kitose Europos šalyse. Medicinos mokslo darbai lyg švyturiai nurodė kelią į ateitį, nužymėjo naujas medicinos raidos kryptis ir sukūrė prielaidas garsioms Lietuvos medicinos mokykloms atsirasti ir vystytis po Antrojo pasaulinio karo.

¹ Bogušis, Vytautas. Medicina Vilniaus universitete iki XVIII a. vidurio // Vilniaus medicinos istorijos almanachas. – T. 1 (1997). p. 15-30.

² Andriešis, Aurimas. Lietuvos medicinos spauda // Žurnalisto žinybas. – Vilnius, 1996. – Kn. 2, p. 163-164.

³ Stakulienė, Silvija. Lietuviškoji medicinos periodika: ištakos ir raida Lietuvoje iki XX a. trečiojo dešimtmečio // Knygotyra. – T. 37 (2001), p. 220-233.

⁴ Lietuvos statistikos metraštis 1924-1926 m. – Kaunas, 1927. – P. 29.

⁵ Matijošienė, Audronė. Mažosios Lietuvos istorijos ženklai nacionalinėje bibliografijoje // Bibliografija : mokslo darbai. – 1999, p. 65.

⁶ Aukštosios mokyklos kūrimas ir vystymas Kaune. – Vilnius, 1967. – P. 17.

⁷ Akademikas Vladas Lašas. – Vilnius, 1980. – P. 15.

⁸ Penkioliktuosius „Medicinos“ gyvavimo metus pradėdant // Medicina. – 1934, Nr. 1, p. 1.

⁹ Vytauto Didžiojo universiteto Medicinos fakulteto darbai. – Kaunas, 1933. – T. 1, kn. 1, p. 1-2.

¹⁰ Puzinas, Jonas. Profesorius medicinos daktaras Petras Avižonis. – Čikaga, 1979. – 220 p.

¹¹ Šiurkus, Telesforas. Vladas Kuzma. – Vilnius, 1967. – P. 54.

¹² Мирский, М. Российская история медицины и современность // Acta medico-historica Rigensia. – Rīga. – Vol. 5 (2000), p. 25-34.

Summary

Publishing of the Scientific Medical Journal „Vytauto Didžiojo universiteto Medicinos fakulteto darbai“ (1933–1942)

Silvija STAKULIENĖ

The journal „Vytauto Didžiojo universiteto Medicinos fakulteto darbai“ (*Works of the Faculty of Medicine, Vytautas Magnus University*), first published 90 years ago was a very significant event in the history of Lithuanian medicine. This unique publication was in print in 1933–1942. Professor P. Avižonis, its first editor, was working actively in publishing as well as in scientific field. After his death in 1939, Professor V. Lašas took over the position of editor for up to 1942.

This was non-periodical continuing publication consisting of 6–10 printer's sheets. Three journals were making up one volume. Seven volumes were issued altogether. The journal has supposedly been issued in

200 copies. Many famous Lithuanian medical experts published their articles there. 70 works on various subjects have been published during ten years including scientific studies, monographs, and descriptions of scientific experiments with summaries in foreign languages making the articles available for foreign colleagues. Evaluation of the material published in the journal suggests that Lithuanian medical experts were amongst the ones disseminating the most advanced ideas and research news in Europe according to their knowledge and experience. Our days these works are considered to be a significant part of Lithuanian intellectual heritage and an important witness of medical history.